Handboek de Bibliotheek *op school* po

de Bibliotheek op school

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3
   a. Aanleiding 3
   b. De Bibliotheek *op school* 3
   c. Leeswijzer 5

2. Starten met de Bibliotheek *op school* 6

3. Bouwstenen van de Bibliotheek *op school* 9

4. Doorontwikkeling van de Bibliotheek *op school*: de rol van de leesconsulent 19

5. Netwerk 20

Colofon

© Stichting Lezen (2023)

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage vanuit het leesbevorderingsprogramma de Bibliotheek *op school* (Stichting Lezen/Koninklijke Bibliotheek). Dit handboek is ten dele gebaseerd op de *Gids voor bibliotheken en PSO's* uit 2013.

Auteur
Bart Droogers, Stichting Lezen

Met bijdragen van
Lotte de Ruiter, Probiblio
Marit van der Veer
Maria Koskamp

Met medewerking van
Dia Wesseling, Probiblio
José Peijen, Cubiss
Inger Bos, Stichting Lezen

Vormgeving
Ingrid de Jong, Cubiss

1. Inleiding

a. Aanleiding

Dit handboek is een update van de *Gids voor bibliotheken en PSO's* uit 2013. Veranderingen in de context (binnen onderwijs en bibliotheek) en nieuwe inzichten uit onderzoek zijn aanleiding geweest voor deze update, die is geschreven voor professionals die lokaal en provinciaal op strategisch en tactisch niveau betrokken zijn bij de Bibliotheek *op school* in het primair onderwijs (po). Het handboek geeft houvast bij het opstarten van een nieuwe de Bibliotheek *op school*-locatie, door middel van een uitwerking van de bouwstenen (inclusief good practice, en voorkomende uitdagingen en oplossingen) en de onderlinge samenhang tussen de bouwstenen. Verder beschrijven we hoe de aanpak kan worden doorontwikkeld op basis van de invulling van de rol van de leesconsulent, en wordt het netwerk waarbinnen de Bibliotheek met de aanpak werkt globaal in kaart gebracht.

De leesvaardigheid van kinderen en jongeren daalt al een paar jaar, zo blijkt uit achtereenvolgende internationale vergelijkingsonderzoeken. Voor de leestechniek valt het nog mee, maar met name het leesbegrip is steeds minder goed ontwikkeld. Ook de taalvaardigheid van kinderen en jongeren staat al een tijdje onder druk. Zo hebben veel kleuters bij aanvang van de basisschool al een achterstand van 2000 woorden, en loopt 25% van de 15-jarigen een groot risico op laaggeletterdheid. Met 2,5 miljoen laaggeletterde volwassenen in Nederland is het een extra grote uitdaging om deze trend te stoppen of zelfs te keren.

Deze ontwikkelingen leiden tot veranderingen in het onderwijs. De wetenschap biedt scholen handvatten voor effectief leesonderwijs, waarbij leesbegrip niet meer wordt nagestreefd binnen een apart vak begrijpend lezen, maar als onderdeel van geïntegreerd leesonderwijs, gekoppeld aan wereldoriëntatie. Een dergelijke verandering in het onderwijs heeft ook gevolgen voor de Bibliotheek *op school*, aangezien de Bibliotheek in de samenwerking zal willen en moeten aansluiten bij het leesonderwijs op school. In dit handboek houden we rekening met deze ontwikkeling, die nieuwe kansen en uitdagingen biedt.

Tegelijkertijd wordt in toenemende mate naar de Bibliotheek *op school* gekeken als noodzakelijke leesbevorderingsaanpak in tijden van dalende leesmotivatie, en als preventie tegen laaggeletterdheid. De expertise van de Bibliotheek op het gebied van leesmotivatie en collectie vormt voor leerkrachten een waardevolle aanvulling op hun expertise ten aanzien van het leesonderwijs. Lezen is essentieel voor de taalontwikkeling, en een voorwaarde voor burgerschapsvorming en het vergroten van kansengelijkheid.

b. De Bibliotheek *op school*

De aanpak de Bibliotheek *op school* heeft als ambitie dat meer kinderen en jongeren gaan lezen en blijven lezen. Een nauwe samenwerking tussen bibliotheken en scholen, gestoeld op een bouwstenenaanpak, kan aan deze ambitie bijdragen. En dat is nodig.

Met de Bibliotheek *op school* ondersteunt de lokale Bibliotheek scholen om hun doelen uit het leesbeleidsplan te bereiken, met deskundige leesconsulenten, met rijke (digitale) boeken en teksten, een goede (digitale) leesomgeving, dagelijkse leesactiviteiten en nascholing van leerkrachten. Daarnaast kan de lokale Bibliotheek ondersteunen bij de ontwikkeling van digitale geletterdheid, met name informatievaardigheden en mediawijsheid, op basis van een mediaplan, met deskundige mediaconsulenten.
In dit handboek staat het lezen centraal, maar leggen we wel regelmatig de link met digitale geletterdheid.

Er is sprake van een Bibliotheek *op school* wanneer de samenwerking is opgebouwd uit een lokale variant van onderstaande bouwstenen:

- **Netwerk & Beleid:** op strategisch niveau samenwerken met belanghebbende partners in een leesbevorderingsnetwerk, waarbij doelen worden geborgd in beleid.

- **Expertise:** organiseren van deskundigheidsbevordering voor bibliotheekpersoneel en partners uit het netwerk. De expertise is in ieder geval gericht op het verbeteren van de leescultuur op school en thuis, en sluit aan bij de visie op het leesonderwijs op de school.

- **Leesomgeving & Collectie:** aanbieden van een kwalitatief hoogstaande, op de doelgroep toegesneden en actuele collectie (digitaal en fysiek), met aandacht voor rijke teksten, en een aantrekkelijke leesomgeving in de vorm van een schoolbibliotheek, een plek om rustig te lezen, en professionele intermediairs.

- **Leesplan:** op tactisch niveau samenwerken volgens een doelgerichte, planmatige leesbevorderingsaanpak, als onderdeel van het leesbeleidsplan van de school.

- **Activiteiten:** dagelijks aandacht voor lezen en voorlezen, bij voorkeur als onderdeel van het leesonderwijs. Organiseren van activiteiten (ook voor ouders) rond leesbevordering en leescultuur, waaronder aansluiten bij jaarlijks terugkerende landelijke leesbevorderingscampagnes.

- **Monitor:** organiseren van kwalitatief en kwantitatief (monitor)onderzoek om inzicht te geven in de opbrengsten van de tactische samenwerking, en om de resultaten te koppelen aan het leesbeleidsplan.

- **Digitale diensten:** actief inzetten van digitale ondersteunende diensten voor de intermediair (inclusief ouders) zoals een uitleensysteem, websites zoals jeugdbibliotheek.nl, en apps zoals de online Bibliotheek.

Specifiek voor de Bibliotheek is er aandacht voor de volgende bouwstenen:

- **Logistiek:** organiseren van centraal aangestuurde afhandeling van (digitaal) leenverkeer van boeken, van promotiematerialen en administratie.

- **Exploitatie: i**nzichtelijk maken van de exploitatie van de leesbevorderingsaanpak voor belanghebbende samenwerkingspartners, met behulp van een exploitatiemodel.

- **Marketing & Communicatie:** promoten en positioneren van de Bibliotheek *op school* bij het onderwijs, (groot) ouders, het publiek, de (lokale) overheid en andere samenwerkingspartners, daarbij gebruikmakend van de huisstijl om tot een uniform verhaal en een landelijke uitstraling te komen.

Bovenstaande bouwstenen zijn hieronder in samenhang weergegeven als kwaliteitscyclus van de Bibliotheek *op school*. De cyclus is opgebouwd aan de hand van de PDCA-cirkel (Plan-Do-Check-Act). Voor de uitvoering van de kwaliteitscyclus worden tools gebruikt uit de bouwstenen Leesplan, Activiteiten, Monitor en Netwerk & Beleid.

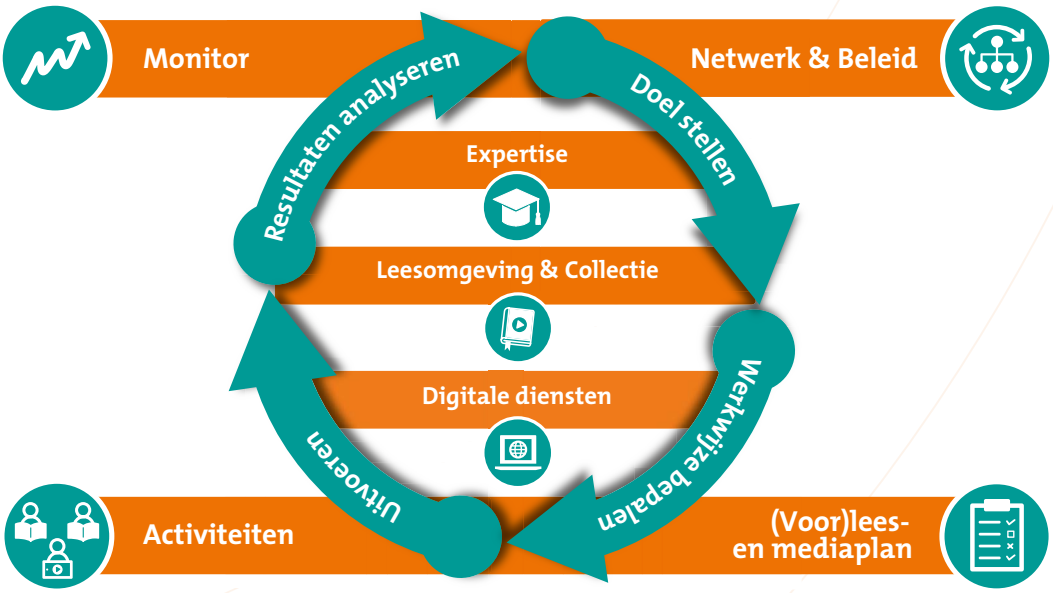

De Bibliotheek *op school* po maakt deel uit van de basis voor een doorgaande lijn van 0-20 jaar op het gebied van lezen en digitale geletterdheid. Deze basis bestaat uit een opeenvolging van verschillende aanpakken, met een infrastructuur voor provinciale en landelijke ondersteuning: BoekStart in de kinderopvang, en de Bibliotheek *op school* in het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs.

c. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 bespreken we de voorwaarden waaraan de Bibliotheek zou moeten werken in de aanloop naar de implementatie van de aanpak de Bibliotheek *op school*. In termen van bouwstenen staan Netwerk & Beleid en Expertise hierin centraal.

Hoofdstuk 3 vormt de kern van dit handboek; hierin worden de verschillende bouwstenen ingevuld volgens de landelijke normen. Daarnaast is er aandacht voor uitdagingen en oplossingen per bouwsteen.

Met hoofdstuk 4 schetsen we hoe de aanpak kan worden doorontwikkeld op basis van de rol van de leesconsulent.

Hoofdstuk 5 geeft een beeld van het netwerk waarbinnen de Bibliotheek opereert wanneer er gewerkt wordt met de aanpak de Bibliotheek *op school*.

Er wordt regelmatig verwezen naar de toolkit van de Bibliotheek *op school*, te vinden via pro.debibliotheekopschool.nl. In het dropdownmenu Toolkit is voor elke bouwsteen een aparte pagina met relevante informatie en documenten te raadplegen.

2. Starten met de Bibliotheek *op school*

Hieronder beschrijven we een aantal voorwaarden waar de Bibliotheek samen met haar netwerkpartners aan zou moeten werken om een goede basis te leggen voor nieuwe de Bibliotheek *op school*-locaties.

Intern: breed gedragen

De Bibliotheek *op school* werkt minder goed als een enthousiaste manager of ondernemende directeur daar alleen in staat. De aanpak vraagt om betrokken en deskundige medewerkers op strategisch, beleidsmatig en uitvoerend niveau binnen bibliotheken, POI's en landelijke organisaties die samen werken aan de maatschappelijke opgave Geletterde samenleving uit de Netwerkagenda van het Bibliotheekconvenant. De Bibliotheek *op school* wordt gebouwd door de directeur en het management, en door programmaleiders en specialisten op het gebied van financiën, hrm, marketing, collectie, ict, logistiek, onderzoek en educatie. Een sterk bibliotheekteam is in staat om zijn rol als samenwerkingspartner van het onderwijs waar te maken.

Extern: netwerk tussen Bibliotheek, gemeente en onderwijs

Een randvoorwaarde voor het succes en financieel en inhoudelijk borgen van deze aanpak is een sterk netwerk tussen Bibliotheek, onderwijs en overheid. Beginnend op strategisch niveau tussen directie, schoolbesturen en wethouder, voor het borgen van de gezamenlijke visie in beleid. De bibliotheekdirecteur neemt het initiatief om met alle betrokken partijen het gesprek te voeren over:

- een gezamenlijke visie op lezen (en digitale geletterdheid);
- een gezamenlijke intentie om te investeren in mensen en middelen;
- een gezamenlijke intentie om per school de optimale Bibliotheek *op school* neer te zetten;
- een gezamenlijke strategie om dit te bereiken.

Er zijn verschillende tools die je bij (de voorbereiding van) deze gesprekken kunt inzetten: het Factsheet de Bibliotheek *op school* po, *Lezen met BoekStart en de Bibliotheek op school werkt*, en *Meer lezen, beter in taal - po* (deze publicaties staan in de Toolkit Netwerk & Beleid), *Acht argumenten om te werken met de Bibliotheek op school* (Toolkit Marketing & Communicatie) en *Opbrengsten en effecten de Bibliotheek op school po en vo* (www.lezen.nl). Dit gesprek resulteert in het beste geval in een meerjarige samenwerkingsovereenkomst tussen Bibliotheek, besturen/scholen en gemeente. Ook een gemeentelijk convenant over het belang van lezen kan deze rol vervullen. Een gezamenlijk ondertekende visie en strategie bieden een sterke ingang om met alle scholen individueel om tafel te gaan en de inhoud voor hun optimale de Bibliotheek *op school* vast te stellen. Het traject van kennismaken tot daadwerkelijk uitvoeren vraagt tijd en geduld op alle niveaus. Het bouwen aan een netwerk, een gezamenlijke visie en een krachtige de Bibliotheek *op school* is een zaak van volhouden en vertrouwen.

Afspraken met de school

Wanneer de bibliotheekdirecteur op strategisch niveau via het netwerk de deuren van de school heeft geopend, wordt op tactisch niveau het gesprek gevoerd over de inhoud van de Bibliotheek *op school*. Dit gesprek, gevoerd door de educatiemanager of onderwijsspecialist, vindt plaats met de directeur en de leescoördinator van de school. Het wordt een gezamenlijke zoektocht langs vragen als:

- Wat speelt er op de school en in de omgeving waar de school staat?
- Wat is de visie van de school op leesonderwijs, en de rol van leesmotivatie daarin?
- Hoe staat het met de leescultuur op school?
- Welke ambities heeft de school op het gebied van leesbevordering?
- Waar kan de Bibliotheek ondersteunen?
- Waar willen school en Bibliotheek naartoe groeien, wat is in deze samenwerking de ideale versie van de Bibliotheek *op school*?
- Hoe kan het draagvlak voor de aanpak binnen het schoolteam worden vergroot?
- Wat zijn de gezamenlijke speerpunten voor het eerste jaar?
- Welke impact/doelen staan centraal op de langere termijn?

Deze vragen kunnen ook gesteld worden met betrekking tot digitale geletterdheid, indien de Bibliotheek de school hierin ook kan en wil ondersteunen.

Afhankelijk van de antwoorden op deze vragen ontstaat er aan elke gesprekstafel een passende variant. Aan de hand van de bouwstenen van de Bibliotheek *op school* kunnen de Bibliotheek en school hun samenwerking invullen. Wie graag een optimaal resultaat wil, kiest bij voorkeur voor een optimale samenwerking per bouwsteen (zie good practices in hoofdstuk 3). In gesprek met elkaar wordt afgesproken hoe de bouwstenen worden ingevuld, en welke fasering hiervoor wordt gekozen. De aanpak gaat uit van een langdurige samenwerking.

Omdat het draagvlak binnen het schoolteam erg belangrijk is, zal daar in een vroeg stadium over gesproken moeten worden. Aandacht voor de drie basisbehoeften verbondenheid, autonomie en competentie kan hierbij waardevol zijn. Geef de leesconsulent tijd om te investeren in de relatie met de leerkrachten, zorg dat leerkrachten actief betrokken worden bij de keuzes die worden gemaakt (bijvoorbeeld naar aanleiding van de Monitor), en geef ze houvast bij het werken aan leesbevordering.

Financiële afspraken

Het financieringsmodel is afhankelijk van de lokale invulling en kan dus per gemeente of zelfs per school verschillen. Vaak is het al onderwerp van gesprek op het strategische niveau en onderdeel van budgetafspraken, maar dan nog is het raadzaam het gesprek over de (jaarlijkse) kosten per school te koppelen aan de inhoud.

Om antwoord te geven op de vraag met welke kosten je rekening moet houden op het moment dat je de Bibliotheek *op school* voor scholen in je werkgebied wil toepassen, is een exploitatiemodel ontwikkeld (zie Toolkit Exploitatie), waarin je bijvoorbeeld loonkosten en kosten voor collectie kunt invoeren, en een verdeling van de financiering. Dit legt de basis voor de onderhandelingen tussen school en Bibliotheek over de wenselijke inhoud en uitrol in tijd, en levert een offerte op voor de school of voor een groep scholen. Op basis van deze offerte wordt de samenwerkingsovereenkomst nader ingevuld.

Planmatig samenwerken

Om de in de afspraken beoogde impact te bereiken, is een planmatige samenwerking nodig. De Kwaliteitscyclus van de Bibliotheek *op school* (zie Toolkit Netwerk & Beleid) biedt hiervoor houvast, waarbij van belang is dat zo veel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij het leesbeleidsplan en het mediaplan van de school.

Stappen

Wie aan de slag wil met de Bibliotheek *op school* doorloopt een aantal belangrijke stappen die voor elke Bibliotheek hetzelfde zijn. De invulling van die stappen kan voor elke lokale situatie anders zijn, waardoor elke Bibliotheek haar eigen weg bewandelt. Hieronder staan de belangrijkste stappen op een rij, van oriënteren tot evalueren, met de ondersteunende tools en formats uit de toolkit van de Bibliotheek *op school*.

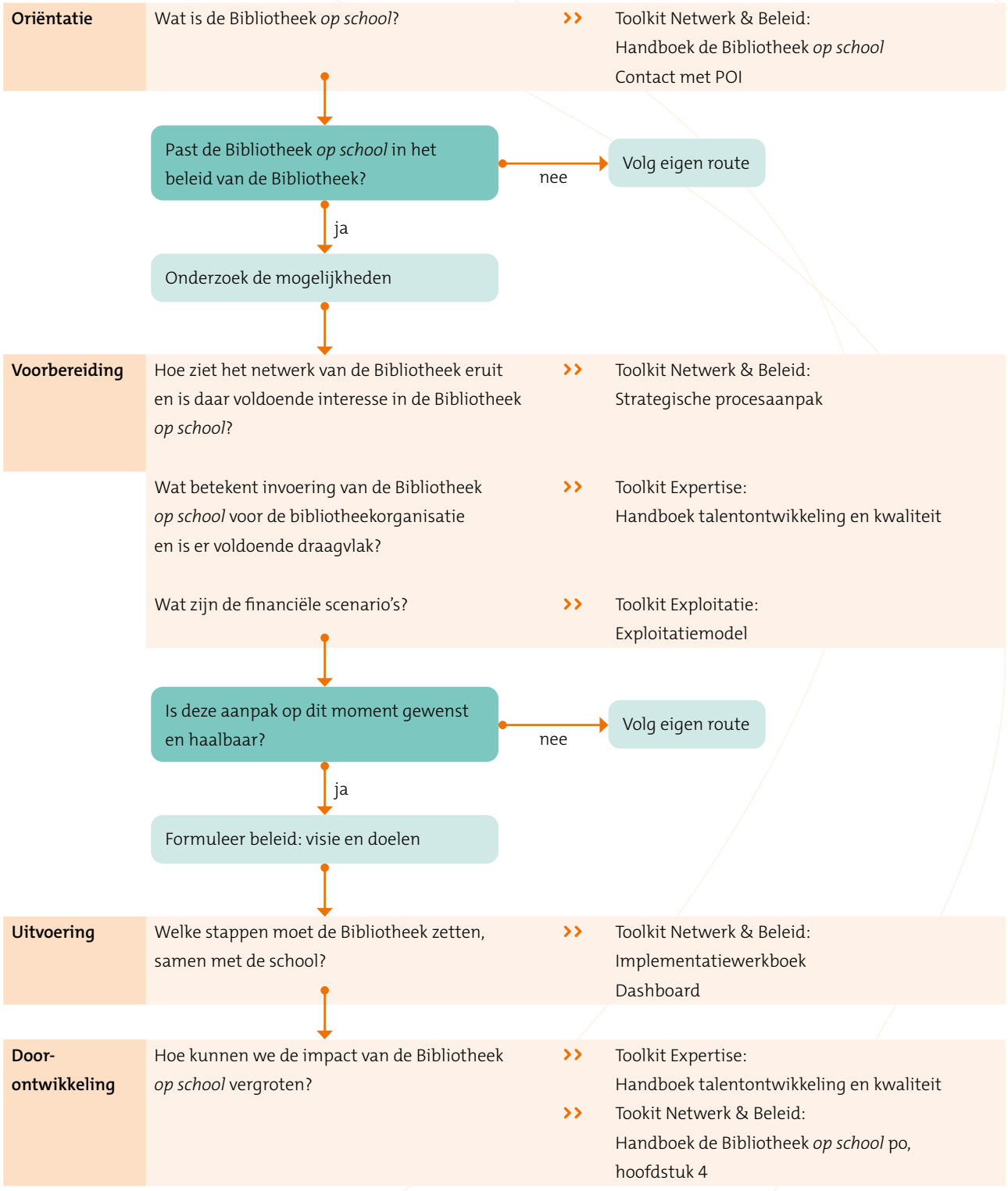

3. Bouwstenen de Bibliotheek *op school*

In dit hoofdstuk beschrijven we de tien bouwstenen van de Bibliotheek *op school*. Allereerst de zeven bouwstenen waarmee de samenwerking met de school wordt ingevuld. Elke paragraaf bevat een beschrijving van de bouwstenen, de relatie tot andere bouwstenen, good practices, de uitdagingen die bibliotheken tegenkomen, mogelijke oplossingen en ten slotte nuttige bronnen. In het laatste deel van het hoofdstuk beschrijven we de drie bouwstenen die ondersteunend zijn aan de samenwerking en die de Bibliotheek invult.

Netwerk & Beleid

Netwerken is een normaal onderdeel van elke gezonde bedrijfsvoering. Het is een strategische oriëntatie op toekomstig beleid: hoe liggen de kaarten van andere stakeholders, wat zijn hun belangen, in hoeverre komen die overeen met de belangen van de Bibliotheek, hoe waaien bepaalde winden in de politiek en de ambtenarij? Daar staat een interne oriëntatie tegenover: waar staat de Bibliotheek zelf voor, welke waarden staan voorop, welke competenties heeft de Bibliotheek in huis? Op basis van de beweging in de markt en de eigen wensen en kwaliteiten bepaalt de Bibliotheek haar strategie en beleid.

Samenwerking staat centraal binnen de Bibliotheek *op school*, en die samenwerking wordt bij voorkeur verankerd in een stevig netwerk en passend beleid bij de verschillende stakeholders in dat netwerk: in ieder geval de Bibliotheek, het schoolbestuur of de school en de gemeente. Daarvoor is het cruciaal dat deze stakeholders op strategisch niveau met elkaar in gesprek zijn en afspraken maken (zie ook hoofdstuk 2). Zonder het strategisch niveau is er immers het risico dat belangrijke afspraken over geld en tijd niet standhouden op de lange termijn.

Bij deze bouwsteen hoort ook de borging van de aanpak. Deze borging wordt versterkt wanneer de gemaakte afspraken terug te zien zijn in het beleid van de verschillende betrokken organisaties. Voor de Bibliotheek is een kwaliteitsaanpak ontwikkeld (*Kwaliteitsaanpak de Bibliotheek op school*, zie Toolkit Netwerk & Beleid), om dit beleid om te zetten in interne en externe werkafspraken. Regelmatige evaluatiemomenten maken hier in ieder geval deel van uit.

Good practice

- Er is structureel contact met partners: gemeente, schoolbestuur, schooldirectie.
- De Bibliotheek *op school* is opgenomen in het beleid van de Bibliotheek, onderwijs en gemeente.
- Er is een samenwerkingsovereenkomst met scholen voor minimaal 3 jaar.
- Er zijn heldere verwachtingen over en weer, waarbij gestreefd wordt naar gedeeld eigenaarschap van de aanpak, op basis van gezamenlijke ambitie.

Relatie tot andere bouwstenen

De bouwsteen Netwerk & Beleid heeft uiteraard een relatie tot alle andere bouwstenen, aangezien die terug zouden moeten komen in het beleid van de samenwerkingspartners. Een bijzonder sterke relatie is er met de bouwsteen Exploitatie, omdat er zonder financiële afspraken geen samenwerking mogelijk is, en met de bouwsteen Expertise, die een centrale plek zou moeten krijgen in de onderlinge afspraken en het beleid.

Bekende uitdagingen

De gemeente:

- hanteert een strikt onderscheid tussen cultuur en onderwijs, en wil daarom niet dat subsidie besteed wordt aan de Bibliotheek *op school*;
- geeft alle prioriteit aan openbare vestigingen;
- zet andere gelden (OAB, gelijke kansen) in, maar niet voor de Bibliotheek *op school*.

Het schoolbestuur:

- ziet de Bibliotheek niet als gesprekspartner;
- werkt regionaal, dus meerdere basisbibliotheken zijn erbij betrokken;
- heeft andere speerpunten dan lezen of taal;
- vindt de bijdrage per leerling te hoog.

De school:

- vindt de bijdrage per leerling te hoog;
- heeft een directeur die niet betrokken is bij samenwerkingsafspraken;
- geeft de leescoördinator te weinig uren;
- ziet de Bibliotheek *op school* als verplichting;
- werkt al met andere partners aan leesbevordering.

De Bibliotheek:

- heeft niet voldoende medewerkers om nieuwe locaties aan te sluiten;
- heeft geen samenhangend beleid ten aanzien van educatie;
- mag van de gemeente geen middelen inzetten voor de Bibliotheek *op school*.

Mogelijke oplossingen

- Ondersteuning door de POI: de meeste POI's hebben de mogelijkheid om de strategische en tactische laag te ondersteunen op het gebied van Netwerk & Beleid. Grotere POI's hebben financiële, marketing-, hr- en beleidsspecialisten in dienst.
- Strategische procesaanpak: gebruik deze tool uit de Toolkit Netwerk & Beleid, eventueel samen met het Implementatiewerkboek, voor een marktgerichte benadering van het netwerk.
- Relatiemanagement: voor het opbouwen, maar ook voor het onderhouden van het netwerk is relatiemanagement van groot belang. Bedenk met wie je in ieder geval in gesprek wilt zijn, en spreek binnen de bibliotheekorganisatie af wie hierin welke rol heeft. Agendeer zowel kennismakingsgesprekken met potentiële samenwerkingspartners als evaluatie- of voortgangsgesprekken met bestaande samenwerkingspartners. Gebruik hiervoor bijvoorbeeld de accountplannen uit de Strategische procesaanpak.
- Kennis van zaken: in gesprekken met schoolbestuurders of -directeuren en beleidsambtenaren is het van belang om goed beslagen ten ijs te komen. Belangrijkste inhoudelijke punten: overtuigen van het belang van lezen (denk aan preventie laaggeletterdheid, basisvaardigheden, kansengelijkheid), laten zien dat leesbevordering ten goede komt aan het leesonderwijs, en duidelijk maken wat de Bibliotheek *op school* hieraan kan bijdragen. Op www.lezen.nl/onderzoek is veel wetenschappelijke informatie te vinden. Dit handboek geeft informatie over de invulling van de aanpak, en in de Toolkit Netwerk & Beleid geeft de *Handreiking effectief leesonderwijs en de Bibliotheek op school* aanknopingspunten voor de relatie tussen leesonderwijs en leesbevordering.
- Je eigen waarde kennen: op het strategisch niveau van de Bibliotheek is voldoende kennis nodig over wat er op uitvoerend niveau aan kennis en competenties voorhanden is. Dit bevordert enerzijds het zelfbewustzijn van de Bibliotheek ten opzichte van andere stakeholders, en voorkomt anderzijds dat de Bibliotheek te grote ambities vastlegt in afspraken.

>> Nuttige bronnen

Toolkit Netwerk & Beleid:

- Brochure *Lezen lokaal verankeren*
- Factsheet de Bibliotheek *op school*
- Brochure *Meer lezen, beter in taal - po*
- *Strategische procesaanpak, incl. Dashboard en Implementatiewerkboek*

Onderzoeksinformatie op www.lezen.nl

Expertise

Het is niet voor niets dat deze bouwsteen als eerste wordt besproken na Netwerk & Beleid. Expertise is essentieel voor de aanpak de Bibliotheek *op school*, zowel bij de Bibliotheek als bij de school. Een succesvolle uitvoering van de aanpak berust op de expertise van de betrokken leesconsulenten en leescoördinatoren. Voor beide groepen is een basistraining beschikbaar, via www.bibliotheekcampus.nl: Leesconsulent de Bibliotheek *op school* po voor bibliotheekmedewerkers en de cursus Open Boek voor leescoördinatoren. Verder zijn vanuit de landelijke ondersteuning van de aanpak de Bibliotheek *op school* verschillende nascholingsmodules ontwikkeld voor leesconsulenten en onderwijsspecialisten. Het Stapelmodel (zie Toolkit Expertise) geeft inzicht in de thema's en bijbehorende trainingen.

Scholing alleen is niet voldoende; leesconsulenten en leescoördinatoren zullen ook heldere afspraken moeten maken over de taakverdeling en wederzijdse verwachtingen. Voor een deel zijn die afhankelijk van het hr(d)-beleid van de Bibliotheek en de keuzes die op strategisch of tactisch niveau zijn gemaakt over de rol van de leesconsulent (zie Toolkit Expertise en hoofdstuk 4). Tegelijk kan ook de visie van de school op leesonderwijs en de invulling van het leesbeleidsplan invloed hebben op de taakverdeling en wederzijdse verwachtingen. Goede afstemming bij de start, en regelmatige voortgangsgesprekken zijn essentieel voor een goede samenwerking.

Good practice

- Er is een interne visie op talentontwikkeling en kwaliteit van de medewerkers.
- Het is voor leesconsulenten duidelijk wat hun rol is binnen de samenwerking met de school (op basis van het beleid van de Bibliotheek en afspraken met de school).
- Er wordt gebruikgemaakt van het trainingsaanbod van de Bibliotheek *op school*.
- De Bibliotheek profileert zich met behulp van de expertise van leesconsulenten.
- De leesconsulent helpt de leerkrachten het zelf te doen.
- Leesconsulenten hebben de expertise om ondersteuning te bieden bij effectief leesonderwijs, op het gebied van werkvormen en rijke teksten.

Relatie tot andere bouwstenen

De bouwsteen Expertise hangt nauw samen met Netwerk & Beleid, zoals in de vorige paragraaf bleek. Het is belangrijk dat er bij de gemaakte afspraken en het vastgestelde beleid voldoende oog is voor de belangrijke rol van de leesconsulent binnen de aanpak. Uiteraard ligt hier ook een verband met Exploitatie. De bouwsteen Activiteiten is sterk afhankelijk van Expertise, in meerdere opzichten. Keuzes over de rol van de leesconsulent hebben invloed op de aard van de Activiteiten (zie hoofdstuk 4). Niet alleen de expertise van de leesconsulent bepaalt de kwaliteit van de activiteiten, maar ook die van de leerkrachten.

Bekende uitdagingen

De school:

- geeft de leescoördinator te weinig (taak)uren;
- heeft een leescoordinator die de training Open Boek niet heeft gevolgd;
- heeft een leescoördinator van wie de positie niet overeenkomt met de verwachtingen;
- heeft leerkrachten die weinig expertise hebben op het gebied van leesbevordering en jeugdliteratuur.

De Bibliotheek:

- schaalt leesconsulenten niet in conform de functie-eisen;
- heeft te weinig uren per school beschikbaar;
- heeft geen beleid ten aanzien van de rol van de leesconsulent en de hiervoor benodigde expertise.

Mogelijke oplossingen

- Taalcoördinator die ook leescoördinator is: vaak is de taalcoördinator sterker betrokken bij het schoolbeleid dan de leescoördinator.
- Een leescoördinator met ambulante uren (IB'er, mt-lid) is minder afhankelijk van taakuren dan een leerkracht.
- Twee leescoördinatoren of een leesteam op één school: dit maakt de positie van de leescoördinator minder kwetsbaar.
- Spel introductie leesbevordering: dit spel kan worden gebruikt om basiskennis te delen met het schoolteam over de leescirkel van Chambers en de rol van de helpende volwassene (verschijnt september 2023).
- Teamdag leesbevordering: door middel van deze nascholing kan worden gewerkt aan zowel de bewustwording van het belang van leesbevordering als de kennis en vaardigheden op dat gebied (ontwikkeld schooljaar 2023-2024).
- De tactische laag van de Bibliotheek krijgt een meer strategische rol ten aanzien van de schooldirectie: hiervoor moet de tactische laag van de Bibliotheek worden toegerust, zowel in tijd als in expertise.

>> Nuttige bronnen

Toolkit Expertise:

- *Handboek HRM de Bibliotheek op school*
- *Handboek Talentontwikkeling en kwaliteit*
- Stapelschema de Bibliotheek *op school*
- Taakverdeling leesconsulent en leescoördinator
- Folder *Open Boek*
- Folder *Creatief schrijven in de klas*

Bibliotheek Campus www.bibliotheekcampus.nl

Website lezeninhetpo.nl

Leesomgeving & Collectie

De leerlingen hebben toegang tot een omvangrijke, gevarieerde en actuele collectie boeken en aanverwante materialen voor alle groepen in de school. Dit wordt gerealiseerd door het inrichten van een fysieke schoolbibliotheek, eventueel aangevuld met het regelmatig reserveren van boeken via een leerlingenportaal en/of het klassikaal lenen in een (mobiele) vestiging. Aansluitend op het lees- en/of wereldoriëntatieonderwijs kan er gebruik worden gemaakt van thematische wisselcollecties met rijke teksten. Daarnaast is er voor leden van de openbare bibliotheek een uitgebreide collectie e-boeken, e-tijdschriften en luisterboeken beschikbaar via de website en de app van de online Bibliotheek.

De beste keus voor de samenstelling en het eigenaarschap van de fysieke collectie is afhankelijk van de te behalen doelen, de ligging van de school ten opzichte van de Bibliotheek en het beleid van de Bibliotheek. Daarnaast kunnen de samenstelling van de leerlingenpopulatie en de signatuur van de school een rol spelen. Bij voorkeur zijn alle leerlingen lid van de openbare bibliotheek; hiervoor is in verband met de AVG wel toestemming van de ouders nodig.

Het ministerie van OCW koopt sinds 2023 het leenrecht bij schoolbibliotheken af. In verband met deze regeling is het van belang dat de Bibliotheek verantwoordelijk is voor het uitleenproces, dat ze de uitleningen registreert met behulp van een uitleensysteem, en dat de boeken mee naar huis mogen.

Good practice:

- De Bibliotheek beheert de collectie, ook als die eigendom is van de school.
- Omwille van efficiëntie wordt er gewerkt met een combinatie van standaardcollectie en maatwerkcollectie.
- Er is een vaste collectie in de school, met minimaal 5 en optimaal 8 boeken per leerling.
- Er wordt gebruikgemaakt van een uitleensysteem.
- Er is aandacht voor een aantrekkelijke en uitnodigende leesomgeving, waardoor de leescultuur zichtbaar is.
- De boeken mogen mee naar huis.

Relatie tot andere bouwstenen

De bouwsteen Leesomgeving & Collectie heeft een sterke relatie tot de bouwsteen Digitale diensten, aangezien hieronder zowel het uitleensysteem valt, als de benodigde infrastructuur voor het digitaal lezen en luisteren. Verder zorgt de nodige Expertise ervoor dat de collectie ook daadwerkelijk gebruikt wordt.

Bekende uitdagingen

De school:

- heeft geen ruimte voor een schoolbibliotheek;
- heeft de schoolbibliotheekboeken in eigendom, wat kan zorgen voor verminderde zeggenschap van de Bibliotheek over de collectie;
- stelt vanuit haar signatuur eisen aan de collectie die voor de Bibliotheek problematisch kunnen zijn;
- wil een collectie met zowel laagdrempelige serieboeken als jeugdliteratuur met rijke taal;
- heeft leerkrachten en leerlingen die de juiste boeken niet weten te vinden;
- wil de boeken niet mee naar huis geven.

De Bibliotheek:

- kiest voor herkenbare boeken ten koste van diversiteit in de collectie;
- wil de plaatselijke (kinder)boekhandel erbij betrekken, maar weet niet hoe;
- heeft te weinig expertise op het vlak van rijke teksten;
- legt de lat laag ('als ze maar lezen');
- is veel tijd kwijt aan taken als stickeren, inwerken en plaatsen van de collectie.

Mogelijke oplossingen

- Onderbouwde afspraken over boeken mee naar huis nemen: vooral bij eigendom van de school kan dit lastig zijn, uit angst voor verlies of beschadiging van de boeken. De Bibliotheek kan duidelijk maken waarom het toegevoegde waarde heeft om de boeken mee naar huis te geven.
- *Handreiking Collectie en signatuur:* in de Toolkit Leesomgeving & Collectie is deze handreiking opgenomen, die specifiek ingaat op de uitdagingen en tips voor bibliotheken die samenwerken met scholen die een sterke signatuur hebben, zoals reformatorische en islamitische scholen.
- Leerkrachten betrekken bij de collectie, in ieder geval van voorleesboeken: leerkrachten moeten hun weg kunnen vinden in de schoolbibliotheek, en de kaders kennen waaraan een goed voorleesboek zou moeten voldoen.
- Afstemming met school(bestuur) over themacollecties in het kader van effectief leesonderwijs: als in het werkgebied meerdere scholen vragen naar themacollecties voor meerdere groepen, gekoppeld aan wereldoriëntatie, kan het zijn dat de Bibliotheek die niet kan leveren. In dat geval is een gesprek nodig over andere mogelijkheden, zoals aanschafadvies bij aankoop van themacollecties door de school, of samenwerking tussen scholen op bestuursniveau.

>> Nuttige bronnen

Toolkit Leesomgeving & Collectie:

- Presentatie en flyer schoolbibliotheek
- *Handboek inrichting collectie en beheer schoolbibliotheken 0-12 jaar*
- Exploitatiemodel collectie schoolbibliotheken 0-12 jaar

Website rijketeksten.org

Website lezeninhetpo.nl

Lees- en mediaplan

De bouwsteen Lees- en mediaplan biedt de scholen en lokale bibliotheken houvast bij het planmatig samenwerken. Elke school heeft idealiter een leesbeleidsplan, dat onderdeel is van of in verbinding staat met het taalbeleidsplan en het schoolplan. In het leesbeleidsplan beschrijft de school haar visie op leesonderwijs en leesbevordering en de korte- en langetermijndoelen die ze wil behalen. De Bibliotheek kan adviseren bij het formuleren van de visie op leesbevordering, en de relatie tot leesonderwijs. De vertaling van de doelen naar concrete activiteiten staat in het jaarplan, dat deel uitmaakt van het leesbeleidsplan. In dit jaarplan komen ook de samen met de Bibliotheek geplande activiteiten, eventueel in relatie tot de collectie. Dit kunnen voorbeeldlessen in de klas zijn, maar ook leesgesprekken met leerlingen, workshops of gesprekken met leerkrachten en voortgangs- en evaluatiegesprekken met leescoördinator en directie.

De leesconsulent en leescoördinator stellen de kortetermijndoelen en het jaarplan jaarlijks vast. De doelen komen voort uit de rapportage van de Monitor de Bibliotheek *op school* (zie bouwsteen Monitor) en uit de voortgangs- en evaluatiegesprekken. De mediaconsulent of -coach en de school kunnen het mediaplan in eenzelfde proces gebruiken, met behulp van het onderdeel digitale geletterdheid van de Monitor de Bibliotheek *op school*.

Good practice

- De Bibliotheek *op school* is opgenomen in het leesbeleidsplan van de school.
- Het leesbeleidsplan is de verantwoordelijkheid van de school.
- Er wordt onderscheid gemaakt tussen de lange termijn (visie en beleid) en de korte termijn (jaarplan).
- De Bibliotheek is betrokken bij het opstellen van het leesbeleidsplan, voor zowel de lange als de korte termijn.
- Er is duidelijkheid over welke gegevens worden gebruikt bij het opstellen en evalueren van lange- en kortetermijndoelen.

Relatie tot andere bouwstenen

De bouwsteen Lees- en mediaplan staat in direct verband met de bouwsteen Monitor, aangezien die laatste belangrijke input geeft voor het leesbeleidsplan en het mediaplan. Daarnaast vind je in het jaarplan een beschrijving van de plannen met betrekking tot de bouwsteen Activiteiten.

Bekende uitdagingen

De school:

- heeft geen leesbeleidsplan, en ziet het jaarplan als verantwoordelijkheid van de Bibliotheek;
- ziet het verband niet tussen leesbevordering en leesonderwijs;
- biedt te weinig tijd voor het uitvoeren van activiteiten.

De Bibliotheek:

- neemt de verantwoordelijkheid voor het leesbeleidsplan over van de school;
- heeft moeite met het omzetten van de activiteiten uit de jaarplannen in een eigen planning;
- vindt het lastig om de inzet van de leesconsulent af te stemmen op de behoefte (doelen) van de school;
- wil aan te veel doelen tegelijk werken.

Mogelijke oplossingen

- Voer het gesprek over visie op leesbevordering (en digitale geletterdheid) bij de start van de samenwerking: dit is de basis van elk leesbeleidsplan of mediaplan, en zorgt ervoor dat de concrete invulling aansluit bij de behoefte van de school.
- Zorg dat structurele activiteiten geborgd zijn; dit is de basis: vrij lezen, voorlezen en praten over boeken zijn de schakels tussen leesonderwijs en leesbevordering. Om die werkelijk structureel te maken, is commitment nodig van het hele schoolteam.
- Wijs de school op het leesbeleidsplan van lezeninhetpo.nl: op deze website vindt de school aanknopingspunten voor het invullen van het leesbeleid.
- *Kwaliteitscyclus de Bibliotheek op school*: zie Toolkit Netwerk & Beleid.
- Bibliotheekjaarplan de Bibliotheek *op school*: zie Toolkit Lees- en mediaplan.

>> Mogelijke bronnen

Toolkit Lees- en mediaplan:

- Leerdoelenmatrix
- Mediaplan de Bibliotheek *op school* po
- Bibliotheekjaarplan

Website lezeninhetpo.nl

Activiteiten

De bouwsteen Activiteiten betreft het actief uitvoeren van het leesbevorderingsbeleid, door de leesconsulent en het schoolteam. Grofweg kan er een tweedeling worden aangebracht tussen structureel ingeroosterde activiteiten, en in het jaarplan opgenomen activiteiten naar aanleiding van de doelen in het leesbeleidsplan. Structurele activiteiten zijn vrij lezen, voorlezen en het praten over boeken (zoals de boekenkring), die de basis vormen van de leesbevordering op de school, en de schakel met het leesonderwijs.

Afhankelijk van de afspraken die school en Bibliotheek maken, kunnen activiteiten zich in meer of mindere mate richten op de leerlingen of de leerkrachten van de school (zie ook hoofdstuk 4). De activiteiten hebben de grootste impact als ze voortkomen uit een gezamenlijke visie op de manier waarop leesbevordering ten goede kan komen aan het leesonderwijs in de school.

Good practice

- De activiteiten sluiten aan bij het leesbeleidsplan van de school.
- De leerkrachten vormen een belangrijke doelgroep van de activiteiten van de Bibliotheek.
- De school ruimt tijd in voor zowel de structurele activiteiten als de activiteiten uit het jaarplan.
- Leesbevordering en jeugdliteratuur zijn onderdeel van dagelijkse lessen, binnen verschillende vakken.

Relatie tot andere bouwstenen

De bouwsteen Activiteiten heeft een sterke relatie met de bouwsteen Lees- en mediaplan, aangezien in het jaarplan de afgesproken activiteiten worden opgenomen. Daarnaast is er een verband met de bouwstenen Expertise en Netwerk & Beleid, want de aard van de activiteiten hangt af van de afspraken die zijn gemaakt over de rol van de leesconsulent in de samenwerking. Ten slotte is de bouwsteen Leesomgeving & Collectie vaak betrokken bij activiteiten.

Bekende uitdagingen

De school:

- ruimt te weinig tijd in op het rooster voor structurele activiteiten;
- zegt geen tijd te hebben voor leesbevordering, collectie is genoeg;
- heeft leerkrachten die niet zijn betrokken bij activiteiten van de leesconsulent.

De Bibliotheek:

- vult alle activiteiten rond leesbevordering in voor de school;
- is geneigd vooral te denken in termen van aanbod van activiteiten;
- ziet leesbevordering uitsluitend als een taak voor en verantwoordelijkheid van de Bibliotheek;
- heeft niet voldoende didactisch en pedagogisch onderlegde medewerkers om activiteiten uit te voeren in de school;
- heeft leesconsulenten die zich niet bekwaam voelen om activiteiten gericht op leerkrachten te ondernemen.

Mogelijke oplossingen

- Nascholing voor leesconsulenten: bijvoorbeeld *Didactiek voor leesconsulenten* of *Hoe word ik een activerende trainer?*
- Denk in termen van samenwerking in plaats van dienstverlening: identificeer op tactisch niveau de doelstellingen die je deelt, en waar je samen aan wilt werken, zodat leesconsulenten hierop kunnen bouwen als de samenwerking concreet wordt ingevuld met activiteiten. Denk bij activiteiten dan ook niet uitsluitend aan de Bibliotheek.
- Bespreek op tactisch niveau ook de structurele activiteiten: de ervaring leert dat de schooldirectie een belangrijke rol kan spelen in het bewerkstelligen van het broodnodige commitment, aangezien dit schoolbreed gedragen moet worden en veel tijd kost.
- Richt je aandacht op scholen die prioriteit geven aan leesbevordering en die willen praten over de rol van de school hierin.

>> Nuttige bronnen

Toolkit Activiteiten, waarin onder meer:

- Instructies bij campagnes
- Werkvormen
- Brochures voor leerkrachten

Monitor

De Monitor de Bibliotheek *op school* helpt scholen en bibliotheken om effectief en planmatig samen te werken, zoals ook beschreven in de Kwaliteitscyclus van de Bibliotheek *op school*. Het hele proces van beheren, invullen en analyseren van de Monitor is beschreven in de Toolkit Monitor, inclusief ondersteunende webinars.

De Monitor bestaat uit drie digitale vragenlijsten: voor leerlingen, leerkrachten en de leesconsulent. De vragen gaan over onderwerpen als het ervaren leesplezier en het leengedrag van leerlingen, de leescultuur thuis en het leesbevorderend gedrag van leerkrachten. De Monitor wordt jaarlijks of tweejaarlijks afgenomen: de frequentie bepaalt hoelang er samen met de school aan de gestelde doelen wordt gewerkt. In het geval van een tweejaarlijkse afname zal het jaarplan in het tweede jaar voortborduren op het eerste jaar. Bij voorkeur deelt de Bibliotheek bij tweejaarlijkse afname van de Monitor de scholen in twee groepen in, zodat de Monitor elk jaar bij een deel van de scholen wordt afgenomen.

Met behulp van de rapportage kunnen de data uit de Monitor worden geanalyseerd. Samen met de school kan er gekeken worden naar de sterke en minder sterke kanten van de leescultuur op school en de samenwerking tussen school en Bibliotheek. Hieruit worden vervolgens conclusies getrokken met betrekking tot de doelen en activiteiten in het jaarplan.

Good practice

- Bibliotheek en school hebben een gezamenlijke visie op het nut van de Monitor.
- Intern en extern zijn de afspraken duidelijk over de procedures die nodig zijn om de Monitor af te nemen en de resultaten te verwerken.
- De Monitor wordt gebruikt om accenten te leggen in de samenwerking voor de komende periode, en die te evalueren.

Relatie tot andere bouwstenen

De relatie tot de bouwsteen Lees- en mediaplan is duidelijk: de monitorresultaten worden gebruikt om het jaarplan in te vullen. Verder is er een link met de bouwsteen Activiteiten, vooral omdat de Monitor inzicht geeft in het handelen van de leerkracht op het gebied van leesbevordering. Meer zijdelings komen ook Expertise en Leesomgeving & Collectie aan bod in de Monitor.

Bekende uitdagingen

De school:

- ziet het nut niet van de Monitor;
- vindt dat ze genoeg aan monitoring doet, bijvoorbeeld via het leerlingvolgsysteem;
- en leerkrachten zijn niet bereid de benodigde tijd te besteden aan het invullen van de vragenlijsten;
- heeft een team dat te weinig betrokken is bij het bespreken van de resultaten.

De Bibliotheek:

- ziet het nut niet van de Monitor;
- vindt het lastig om de tijdsinvestering te vragen van de school;
- heeft zelf te weinig tijd en/of expertise om de Monitor goed in te zetten;
- heeft leesconsulenten die het moeilijk vinden om naar aanleiding van de Monitor veranderingen voor te stellen bij de school.

Mogelijke oplossingen

- Bedenk wat de waarde van de Monitor is voor de samenwerking met de scholen: het is een instrument om in samenspraak zowel mogelijke doelen te identificeren, als te evalueren of het werken aan deze doelen resultaat heeft gehad.
- Bespreek de rol van de Monitor in een vroeg stadium binnen de bouwsteen Netwerk & Beleid: de Monitor is een belangrijk deel van de aanpak, die vanwege de waarde voor de samenwerking allereerst door de schooldirectie zou moeten worden gesteund. De *Kwaliteitscyclus* kan hierbij als model dienen (zie Toolkit Netwerk & Beleid).
- Breng focus aan in het gebruik van de Monitor: beperk de hoeveelheid resultaten die besproken worden met de schoolteams, en de doelen die op basis van deze resultaten worden geformuleerd.
- Gebruik de tools in de Toolkit Monitor die helpen bij het motiveren van de scholen, zoals de webinar Scholen motiveren om mee te doen aan de Monitor.
- Zorg dat leesconsulenten (samen met de monitorcoördinator) voor de start van het schooljaar een planning maken voor het beheer, de afname, de analyse en de terugkoppeling naar de scholen.

>> Nuttige bronnen

Toolkit Monitor (o.a.):

- Webinars met Kees Broekhof: *Analyse Monitorgegevens en Scholen motiveren*
- Webinars uitvoering: *Beheer en Analyseren*
- Brochure *Lezen meten - een basis voor beleid*
- Folder *Effectief werken met de Monitor*
- Stappenplan Monitor

Toolkit Netwerk & Beleid:

- *Kwaliteitscyclus de Bibliotheek op school*

Digitale diensten

De bouwsteen Digitale diensten betreft de digitale infrastructuur die nodig is bij de implementatie en uitvoering van de aanpak. Denk hierbij aan ondersteunende middelen (hardware en software) voor het beheer en voor het uitlenen van de collectie, aan relevante websites of apps voor het vinden van het juiste boek voor elke leerling, of aan de benodigde hardware en apps voor digitaal lezen en luisteren (via jeugdbibliotheek.nl of de online Bibliotheek). Verschillende uitleensystemen bieden naast registratiemogelijkheden ook een platform voor leerkrachten en leerlingen om leeservaringen uit te wisselen en inspiratie op te doen. Overeenkomsten rond privacy zijn meestal gerelateerd aan digitale diensten, daarom zijn die in de Toolkit Digitale diensten te vinden.

Good practice

- Leerlingen zijn lid van de openbare bibliotheek.
- Er wordt een uitleensysteem gebruikt.
- Er zijn afspraken met de school over het gebruik van digitale bronnen, en de school faciliteert het gebruik (tijd en hardware).

Relatie tot andere bouwstenen

De relatie met de bouwsteen Leesomgeving & Collectie is het sterkst, omdat de digitale infrastructuur vooral ten goede komt aan de collectie.

Bekende uitdagingen

De school:

- heeft moeite met het faciliteren van toestemming van de ouders voor bibliotheeklidmaatschap;
- wil weinig gegevens aanleveren over de leerlingen voor het uitleensysteem;
- heeft problemen met de financiële overeenkomst rond uitleensysteem en -hardware.

De Bibliotheek:

- heeft geen duidelijk stappenplan voor het individueel inzetten van de online Bibliotheek;
- mist de tijd en/of expertise om zich te buigen over privacykwesties zoals verwerkersovereenkomsten.

Mogelijke oplossingen

- Toestemming van het bibliotheeklidmaatschap en registratie voor de online Bibliotheek opnemen op het inschrijfformulier van de school: zo geven alle ouders van nieuwe kinderen al dan niet toestemming om het kind lid te maken van de Bibliotheek.
- Scheiding tussen lidmaatschap schoolbibliotheek en openbare bibliotheek: dit maakt het mogelijk om de uitleningen op de school te registreren, zonder de AVG te overtreden.
- De app online Bibliotheek installeren op eigen devices (bring your own device): hierdoor hoeven leerlingen maar één keer in te loggen, en kunnen ze thuis en op school hetzelfde boek lezen of luisteren.
- Afspraken over hardware voor schoolbibliotheken maken op schoolbestuurniveau: dit geeft wellicht mogelijkheden voor gezamenlijke aanschaf van apparatuur.
- Bewust kiezen voor een bepaald uitleensysteem: verschillende systemen bieden verschillende voor- en nadelen, en kunnen goed of minder goed passen bij de manier waarop de Bibliotheek samenwerkt met de school.

>> Nuttige bronnen

Toolkit Digitale diensten & privacy:

- Informatie over uitleensystemen
- Factsheet privacymaatregelen
- Verwerkersovereenkomsten
- Stappenplannen leerlingexport

Toolkit Digitaal lezen:

- Informatie over jeugdabonnement
- Informatie over online Bibliotheek
- Informatie over jeugdbibliotheek.nl

Exploitatie

In de gesprekken over het opstarten van de samenwerking gaat het idealiter eerst over de inhoud, en dan over de financiering. Om de kosten en de financiering ervan inzichtelijk te maken voor de Bibliotheek, de school en de gemeente is het exploitatiemodel de Bibliotheek *op school* ontwikkeld. Dit model sluit nauw aan bij de richtlijnen bij de aanpak van de Bibliotheek *op school*, en geeft ook een onderbouwing van de vraag hoe de kosten tussen de Bibliotheek, gemeente en de school verdeeld kunnen worden. Dit helpt bibliotheken om afspraken op maat te maken met de scholen en de gemeente.

>> Nuttige bronnen

Toolkit Exploitatie:

- Informatie voor de gemeente
- Informatie voor de Bibliotheek
- Exploitatiemodel met toelichting

Marketing & Communicatie

Om de Bibliotheek *op school* goed te positioneren is het van belang om als Bibliotheek een heldere boodschap uit te dragen over de rol van de Bibliotheek in de samenwerking met het onderwijs. Zorg er allereerst voor dat hierover intern duidelijkheid bestaat (bouwsteen Netwerk & Beleid).

De gesprekken tussen school en Bibliotheek zijn de belangrijkste communicatiemomenten. Er zijn verschillende communicatietools ontwikkeld om te helpen het verhaal over de Bibliotheek *op school* op een heldere manier over te brengen en om het onderwijs en andere partners te enthousiasmeren. Verder is er de website www.debibliotheekopschool.nl, die het onderwijs kan raadplegen. Voor een consistente communicatie is een eigen huisstijl voor de Bibliotheek *op school* ontwikkeld, zie Toolkit Huisstijl.

>> Nuttige bronnen

Toolkit Marketing & Communicatie:

- Schrijfwijze
- Argumentenkaart
- Communicatieplan
- Verschillende formats

Logistiek

De bouwsteen Logistiek betreft met name de logistiek rond collectie. De logistieke inspanning is afhankelijk van de keuzes gemaakt bij de bouwsteen Leesomgeving & Collectie. Met name bij de keuze voor wisselcollecties of het werken met reserveringen zal de Bibliotheek moeten nadenken over opslag, verwerking en vervoer.

Een andere vorm van logistiek is de mobiliteit van leesconsulenten. In veel gevallen zal de Bibliotheek moeten nadenken over de beschikbaarheid van vervoersmiddelen voor de leesconsulenten. Hoe beter dit geregeld is, des te efficiënter zij kunnen omgaan met schoolbezoeken.

4. Doorontwikkeling van de Bibliotheek *op school*

Sommige bibliotheken die al een aantal jaren werken met de aanpak de Bibliotheek *op school* merken dat de samenwerking vaak eenzijdig is: de school neemt bepaalde diensten van de Bibliotheek af, die zich op haar beurt primair verantwoordelijk voelt voor de aanpak. Het gevolg is dat de samenwerking zich beperkt tot de leesconsulent en de leescoördinator, en dat de rest van het team afwacht welke activiteiten er worden afgesproken en uitgevoerd. Dit heeft gevolgen voor de effecten van de samenwerking, aangezien die afhankelijk zijn van de aanwezigheid van de leesconsulent.

Vanuit de behoefte om verandering te brengen in deze situatie zoeken deze bibliotheken naar een doorontwikkeling van de aanpak. Die spitst zich toe op de rol van de leesconsulent, op basis van een verandering in de samenwerking. In die samenwerking wordt een actievere rol van de school gevraagd, zowel in beleid (wat is jullie visie op leesbevordering, en welke ambitie hoort daarbij?) als in de uitvoering (er wordt meer verwacht van de leerkrachten op het gebied van leesbevordering). Als een school deze verandering niet wil of kan doorvoeren, kan de Bibliotheek ervoor kiezen om haar inspanning ook terug te brengen.
Lukt het wel om op een nieuwe manier samen te werken met de school, dan kunnen de school en de Bibliotheek afstemmen wat er nodig is bij de samenwerking. Heeft de school een sterke visie en een hoge ambitie, en is er daardoor ook al veel gerealiseerd op het gebied van leesbevordering, dan kan de Bibliotheek de rol van de leesconsulent hierop aanpassen. Is het ambitieniveau hoog, maar ontbreekt er nog een visie, en zijn leerkrachten weinig vertrouwd met de principes van leesbevordering, dan vraagt dit weer een andere rol van de leesconsulent.

Grofweg zijn er drie rollen te onderscheiden, die overigens naast elkaar kunnen bestaan binnen de Bibliotheek, en ook binnen de samenwerking met een school. Elke rol heeft een andere focus: de uitvoerende rol (gericht op de leerlingen), de ondersteunende rol (gericht op de leerkrachten) en de adviserende rol (gericht op de school). Het model hieronder is met nadruk bedoeld als input voor het denkproces binnen bibliotheken over de doorontwikkeling van de aanpak, niet als richtlijn[1].

	Uitvoerend	**Ondersteunend**	**Adviserend**
Focus	Leerlingen	Leerkrachten	School
Insteek	Instrueren en enthousiasmeren	Inspireren en begeleiden	Veranderen en borgen
Activiteiten	• Activiteiten leesbevordering in de klas • Boekpromoties • Activiteiten leesbevordering in de Bibliotheek • Inrichten en beheren schoolbibliotheek	• Voorbeeldactiviteiten leesbevordering in de klas (boekenkring) • Workshops voor leerkrachten • Leesgesprekken voeren als input voor leerkrachten • Open Boek geven • Verwijzen binnen netwerk	• Advisering bij leesbeleidsplan • Bijdragen aan verandertraject, bijvoorbeeld implementatie effectief leesonderwijs • Deelname leesteam • Deelname leerteam • Verwijzen binnen netwerk
Profiel	Mbo+ Leesconsulent startbekwaam	Hbo Leesconsulent bekwaam	Hbo+ Leesconsulent expert
Scholing	• Training *Leesconsulent de Bibliotheek op school po* • Nascholing *Van uitvoerder naar gesprekspartner* • Nascholing *Didactiek voor leesconsulenten*	• Training *Leesconsulent de Bibliotheek op school po* • Nascholing *Didactiek voor leesconsulenten* • Nascholing *Werken met rijke teksten en de leesconsulent* • Nascholing *Activerende workshops en trainingen ontwerpen en begeleiden*	• Training *Leesconsulent de Bibliotheek op school po* • Nascholing *Werken met rijke teksten* • Nascholing *Onderwijsrelaties bouwen en borgen*

1 - Stadkamer Zwolle hanteert bijvoorbeeld een ander model in haar samenwerking met scholen, waarin vier rollen worden genoemd: uitvoerder, trainer, adviseur en makelaar.

5. Netwerk

Sinds de start van het programma Kunst van Lezen, waar de Bibliotheek *op school* onder valt en dat deel uitmaakt van het programma Tel mee met Taal, wordt benadrukt dat het opbouwen van netwerken van leesbevordering van groot belang is. In dit laatste hoofdstuk schetsen we in welke netwerken de Bibliotheek *op school* wordt uitgevoerd en ondersteund.

Landelijk

Stichting Lezen

Stichting Lezen coördineert BoekStart en de Bibliotheek *op school*. Stichting Lezen ontvangt de landelijke subsidie ter ondersteuning van deze aanpakken en zet die in. Een onderdeel hiervan zijn directe subsidies aan bibliotheken voor het opzetten van nieuwe locaties voor BoekStart en de Bibliotheek *op school*, aan te vragen via de POI. Stichting Lezen ontwikkelt ook de trainingen voor BoekStart en de Bibliotheek *op school*. Daarnaast is Stichting Lezen het expertisecentrum op het gebied van lezen en leesbevordering. Op de site www.lezen.nl staan talloze publicaties, van onderzoeksrapporten tot infographics. Daarnaast is een deel van de site gewijd aan het samenvatten van wat er uit onderzoek bekend is over lezen en leesbevordering. Ten slotte is er de website www.lezeninhetpo.nl, waarin alle informatie te vinden is over effectief leesonderwijs.

SPN

De Samenwerkende POI's Nederland hebben een belangrijke rol in de ondersteuning van de aanpakken BoekStart en de Bibliotheek *op school*. Een landelijk team, bestaande uit medewerkers van verschillende POI's en specialisten van Stichting Lezen, zorgt voor het onderhoud en de doorontwikkeling van de infrastructuur die bibliotheken kunnen gebruiken bij de implementatie en uitvoering en borging van BoekStart en de Bibliotheek *op school*. Zo zijn er landelijke toolkits (pro.debibliotheekopschool.nl), een website voor ouders en onderwijs (www.debibliotheekopschool.nl), een samenwerkingsplatform voor bibliotheken (www.biebtobieb.nl) en is er een maandelijkse nieuwsbrief (aanmelden kan via info@debibliotheekopschool.nl).

KB

De KB/nationale bibliotheek is samen met Stichting Lezen verantwoordelijk voor het programma Kunst van Lezen. Met name de digitale diensten vallen onder de directe verantwoordelijkheid van de KB: digitaal lezen en digitale geletterdheid.

VOB

De Vereniging van Openbare Bibliotheken speelt op twee vlakken een rol voor BoekStart en de Bibliotheek *op school*: in de lobby naar de landelijke en lokale politiek, en op het vlak van scholing en ontwikkeling. De website www.bibliotheekcampus.nl is de vindplaats van de trainingen die zijn ontwikkeld in het kader van de programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* (zie ook de bouwsteen Expertise).

Provinciaal

POI

De POI heeft bij elke bouwsteen een belangrijke adviserende functie voor bibliotheken die werken met de aanpakken BoekStart en de Bibliotheek *op school*. Er is voor elke aanpak een coördinator bij de POI, die in verbinding staat met het kernteam en met Stichting Lezen. Houd wel rekening met verschillen tussen POI's, vanwege de omvang van de organisatie en specifieke provinciale opdrachten.

Lokaal

Gemeente

Natuurlijk is de gemeente altijd een belangrijke partij voor de Bibliotheek, aangezien de Bibliotheek gefinancierd wordt door de gemeente. BoekStart en de Bibliotheek *op school* vallen niet per definitie binnen deze financiering, dus het is belangrijk om met de gemeente in gesprek te zijn over het belang van deze aanpakken en de mogelijkheden voor financiering. Denk er hierbij ook aan dat binnen de gemeente de ambtenaren van Cultuur en die van Onderwijs niet altijd contact hebben met elkaar. Veelgebruikte extra subsidiebronnen zijn het Onderwijs Achterstanden Beleid, het Nationaal Programma Onderwijs en fondsen voor het stimuleren van gelijke kansen en de preventie van laaggeletterdheid.

Schoolbestuur

Er zijn nog maar weinig scholen die niet onder een groter schoolbestuur vallen. Deze besturen zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van onderwijs op de scholen, en zijn daarom een belangrijke partij in het lokale netwerk rond leesbevordering. De meeste schoolbesturen hebben een kwaliteitsmanager of -medewerker. Die kan de aanpak de Bibliotheek *op school* onder de aandacht brengen van de scholen die deel uitmaken van de organisatie, bij voorkeur zonder deelname aan deze scholen op te leggen.

School

De school is de directe samenwerkingspartner van de Bibliotheek, en de impact van de aanpak hangt in grote mate af van de inzet van de school. Investeer daarom als Bibliotheek voldoende in die samenwerking en vraag van de school dezelfde betrokkenheid.